

A visszaesők börtöne

Reszocializálás a büntetés-végrehajtásban

A visszaeső bűnözőkkel való foglalkozás leghosszabb szakasza a büntetés kiszabása után következik. Bármennyire törekszik is az igazságszolgáltatásban a rendőr, az ügyész vagy a bíró az egyéniesítésre, a legtöbb idő erre is a büntetés-végrehajtásban van. Mielőtt ennek részleteivel foglalkozunk, vázlatosan bemutatjuk a visszaesés hazai statisztikai helyzetét.

A büntetett előéletű bűnelkövetők számának alakulása

év	korábban büntetett		ebből					
			összes visszaeső	ebből				
				különös visszaeső	többszörös visszaeső			
száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	száma ha 1982=100%	
1982	26 250	100,0	11 353	100,0	3392	122,4	2673	155,3
1983	28 748	109,5	12 433	109,5	3667	132,3	3135	182,2
1984	29 556	112,6	13 378	117,8	4100	147,9	3541	205,8
1985	30 277	115,3	13 689	120,6	4079	147,2	3858	224,2
1986	32 717	124,6	14 722	129,7	4195	151,3	4347	252,6
1987	32 261	122,9	14 482	127,6	4073	146,9	4514	262,3
1988	30 233	115,2	14 399	126,8	4390	158,4	5449	316,6
1989	30 302	123,1	15 163	133,6	4512	162,8	5984	347,7
1990	40 449	154,1	18 355	161,7	4950	178,6	8121	471,9
1991	44 416	169,2	20 037	176,5	5337	192,5	9063	526,6

A táblázat világosan mutatja a visszaesőknek nem minősülő bűnismétlők számát, valamint a visszaesőket.

Ha az 1991-es évet vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy 20 037 visszaesőből 5337 volt a *különös*, és 9063 a *többszörös* visszaeső. Ha a bűncselekmények közötti megoszlásban vizsgáljuk ugyanezt, gyakrabban találkozunk a visszaeséssel a személy és a vagyon elleni bűncselekményeknél.¹ Az előbbieknél az összébűnözés 13,3%-a a visszaesés, míg az utóbbinál ez 24,7%. Különösen magas a visszaesők aránya a *különös kegyetlenséggel*, a nyereségvágyból vagy más aljas indokból és a *hivatalos személy ellen* elkövetett emberöléseknél. A természet elleni erőszakos fajtalanagságnál a visszaesők százalékos aránya a nemi bűncselekményekéhez viszonyítva elég magas: 50%. A vagyon elleni bűncselekményeknél a rablás, csalás, lopás a sorrend. Különösen figyelemre méltó a betöréses lopásnál a visszaesők magas aránya.

E rövid statisztika is igazolja, hogy a törvényhozó az összes bűncselekményből jól ki tudja választani azokat a törvényi tényállásokat, amelyeknél a minősített esetben indokolt

szabályozni a különös visszaesést. Figyelemmel a Legfelsőbb Bíróság 14. számú irányelvére, úgy gondoljuk, ez a feladat igen könnyen elvégezhető.

A rövid statisztika után indokolt vázlatosan foglalkozni a visszaeső bűnözőkkel kapcsolatos elméleti és gyakorlati tanulmányokkal, felmérésekkel. A legelső vizsgálatot az Országos Kriminálisztikai Intézet 1965-ben végezte. Ez a vizsgálat elsősorban a 18–25 éves fiatal felnőtt visszaesőkre vonatkozott.²

Fiatal felnőttek

Tavassy a visszaesés okait a rendezetlen családi körülményekben, gyermekkori nevelkedési gondokban, az iskola és a család összhangjának hiányában látja. A fiatal felnőtt visszaesők elég nagy része csonka családban nevelkedik, szakképzettséggel nem rendelkezik, és a jövedelme is alacsony. A vizsgáltak 70%-a alkoholistá vagy pszichopata volt. A felmérés alapján Tavassy gondolatmenetét követve különbséget tehetünk a fiatal felnőtt visszaesők és a visszaesők között. Ezt az alábbi táblázatban mutatjuk be.

Visszaesők

Fiatal felnőttek

1. a család szerepe
itt még jelentős
2. az iskolázottság
még elégséges
3. családot még nem alapítottak
4. munkanélküliek
5. börtönben szerzett baráti kör
6. káros szenvedélyek
7. viszonylag sok pszichopata

Felnőttek

1. a család szerepe
szinte teljesen elhalványul
2. az iskolázottságnak, már igen
rossz hatása van
3. szinte minden család felbomlott
4. esetenként szakképzettek
5. nincs már baráti kör
6. káros szenvedélyek
7. a pszichopaták száma kevesebb

Összefoglalva megállapíthatjuk, a nevelés, a fegyelmezés lehet az egyik eszköze a fiatal felnőtt visszaesők elleni harcnak. *Kármán Elemér* ezt úgy fogalmazta meg: „*a fegyelmezés: tulajdonképpen helyesen önfegyelmezésnek kellene ezt nevezni, mert ez nem abban áll, hogy valakit igazgatnak, fegyelmeznek, hanem őt képessé tesszük arra, hogy önmagát fegyelmezze*”.³

Patera és Tavassy a visszaesés intenzitását is vizsgálta: vajon mennyi időt tölt a visszaeső szabadlábon az egyes büntetések között? Tíz év anyagának végkövetkeztetése, hogy a speciális visszaesők viszonylag rövid ideig vannak szabadlábon.⁴

Patera egy másik tanulmányában leszögezi, minél fiatalabb korban kezd el valaki a bűnözést, annál intenzívebb visszaeső lesz. Úgy is mondhatjuk, berendezkedik a bűnöző életre, a munkát kényszernek tekinti. A megjavulás látszatát mutatja, de igen rövid szabad élet után újra bűncselekményt követ el. Különösen megfigyelhető ez a felnőtt visszaesők-nél, akiknek az életkora a kriminológiai kutatások alapján 28–35 évre tehető. Már sokkal kevesebb gond van a kései visszaesőkkel, azaz a 40-50 évesekkel, hiszen egy teljes „börtönélet” alatt már inkább behatárolt és lezárt életpályával találkozunk. Az ilyen már a visszaesésben sem lát fantáziát.⁵

A különböző felméréseket, vizsgálatokat tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy kb. ezer visszaeső 35-40 százaléka fogyatékos és csökkent munkaképességű, ugyanakkor az iskolázatlanság 50 százalék feletti. Komoly szerepet játszik a visszaesővé válásban az alkohol is. Patera két csoportot állított fel: a) alkoholista kriminalizálódás: alkalmi ivóként indul és beteg lesz. Általában a család ellen fordulva követnek el különböző súlyú bűncselekményeket; b) a pszeudoalkoholista korszakot vagy csoportot szociális konfliktusok jellemzik. Hibásan kialakult személyiséggel rendelkeznek. Kialakul bennük a bűnözést igazoló nézetrendszer.⁶

Eyseneck például szoros összefüggést lát a személyiség és a kriminalitás között. Szerinte a visszaesők átfogó személyiségkutatását kellene elvégezni. Különösen a visszaeső szubkultúrát megfogalmazni és kidolgozni. A veszélyes bűnözők csoportja relatíve kicsi. Talán a legnagyobb gondot abban látja, hogy a modern társadalmakban megjelentek azok a visszaesők, akik válogatás nélkül követnek el bűncselekményeket. Velük szemben egyetlen eszköznek a biztonsági őrizetet látja.⁷ Boros és Münnich 300 visszaeső vizsgálatával foglalkozott. Ennek alapján megállapítják, hogy 54-61 százalékra tehető az újabb bűnelkövetés valószínűsége. Megállapításaik szerint a fiatalkorúak viszonylag rövid időt töltenek szabadlábban, és újabb bűncselekményt követnek el. Hasonló eredményekre jutott a Glueck házaspár Amerikában, Frey Svájcban és Müller Németországban.⁸

Tavassy kiterjesztette vizsgálatait a visszaesők családi kapcsolatára, és megállapította, hogy csak a visszaesők igen alacsony százalékánál található valamilyen családi kapcsolat, de az is formális. Gyakran felbomlott családokban élnek, magas a válások száma, és sokan a feleség hibájának tartják a családi kapcsolatok széthullását. Ha van bennük pozitív érzelem a család iránt, az legtöbbször csak az egyik szülő irányában jelentkezik. Ez is a visszaesők érzelmi sivárságára utal. Sokszor találkozunk házasságon kívüli kapcsolatokkal. Ez a kötöttségmentes együttélés felel meg leginkább a felelősség nélküli gondolkodásuknak.⁹

Végül Patera egy vizsgálatát említjük még meg, amely a többszörös visszaesőkkel foglalkozott. Közel húsz év anyagát, elemzését tekinti át és megállapítja, hogy a többszörös visszaesők legnagyobb százalékát 3-5-ször ítélik el. Figyelemre méltó viszont, hogy az együttesen eltöltött szabadságvesztés nem éri el a négy évet.¹⁰

A büntetés megválasztása

A büntetőpolitika megvalósításában a büntetésnek jelentős szerepe van. A büntetés célja a szankció helyes megválasztása mellett nagymértékben függ a büntetés-végrehajtás módjától is. Ha helyes a büntetés megválasztása, végrehajtásának elhibázott módja kétséggé teheti a büntetőpolitikai cél elérését. Az elítéltekkel fenntartott hosszan tartó kapcsolat során lehetőség nyílik, hogy a büntetés-végrehajtási szervek alaposan megismerjék az elítélt egyéniségét. Így megállapíthatják, hogy a bíróság velük szemben helyesen választotta meg a büntetést.

A végrehajtás során az elítéltekkel való gyakori érintkezés lehetővé teszi annak értékelését, hogy velük szemben az elbánás helyes vagy helytelen. Ha a végrehajtás kellő gon-

dossággal történik, az intézet igen hasznos tapasztalatokat szerezhethet a visszaesők megfelelő kezeléséről. A tapasztalat azt mutatja, hogy helyes a visszaesők elkülönítése, hiszen itt olyanokról van szó, akiknek biopszichológiai tulajdonságai eltérőek a többi elítéltétől. Az elkülönítés annak érdekében történik, hogy elkerüljük az ilyen visszaesők káros befolyásának következményeit.¹¹

Az első időben ez csupán passzív elkülönítés lenne, de később sajátos visszaesők elhelyezésére szolgáló intézetekben történne az elhelyezésük, ahol sajátos eljárási szabályokat is bevezetnének. A visszaesők ilyen tipizálásáról *Jürgen Schmidt* egyik munkájában ír.¹² *Exner* az azonos elkövetők (visszaesők) korcsoportos megoszlását mutatja be a büntetés-végrehajtásban. Szerinte a csoportosítás alapja a bűncselekmények tipizálása.¹³ *Schackert* és *Jung* felosztása igen egyszerű. Ők jó, közömbös és rossz magatartású visszaesőről beszélnek.¹⁴

A sajátos bánásmódot mindenekelőtt szellemi tulajdonságok indokolják. A visszaesőknek sajátos szükségleteik is vannak. Általában ezek az elítéltek nem kapcsolódtak be a társadalom életébe, nincs családjuk vagy már felbomlott, nem végeznek hivatásszerű munkát. Így a büntetés-végrehajtás időszakában több szempontból kell felkészíteni őket, ha nevelni, átnevelni nehéz is az ilyeneket, de a szabad élet bizonyos szabályaira azért rászoktathatók. Amennyiben pedig szellemileg megfelelően fejlettek, bizonyos foglalkozásokra taníthatók is. Sőt bizonyos kedvező esetekben szakmai képzésben is részesíthetők.

A visszaesők kezelése

A büntetés-végrehajtás irodalma a visszaesők elkülönített intézeti kezelésének több alakját ismeri. Ilyenek voltak korábban a *Borstal-intézetek* és börtöniskolák. Az elítéltek csoportosítása büntetett előéletük, jellemük, képességük szerint történt. Alapos biológiai, lélektani és szociológiai vizsgálaton estek át. A vizsgálatok eredményei döntötték el további sorsukat.¹⁵

A visszaesőkkel szembeni végrehajtás célja csak akkor valósítható meg, ha egyéniesített, azaz az eljárás módja alkalmazkodik az elítélt egyéniségéhez. Az elítéltek osztályozása előfeltétele a helyes intézeti bánásmódnak. A helyes osztályozástól, illetve diagnózistól függ a nevelés, gyógyítás sikere. A visszaesők minősítése különös jelentőséggel bír, mert itt olyan csoportról van szó, ahol rendkívül sokrétűek a büntetés-végrehajtási szempontok. Igen nagy a szerepe az intézet kiválasztásának, ennél talán csak az egyéni nevelés módjának megvalósítása fontosabb. Ezért az elítéltek helyes osztályozásának előfeltétele az egyéniségük alapos megfigyelése, illetve tudományos tanulmányozása. Az orvosi, elmeorvosi, lélektani vizsgálat, valamint az elítélt korábbi társadalmi környezetének tanulmányozása teszi lehetővé a helyes diagnózis felállítását. Ennek alapján határozható meg a biztonságban való tartás, a gyógyítás, a nevelés és a megjavítás módja. Ez a felmérés képezheti az alapját a második szakasznak, ahol már az elítélt egyéni kezelésének meghatározása történik.¹⁶ A visszaesők megfigyelése abból a célból, hogy melyik intézetbe történjen a beutalásuk, két módon lehetséges. Az első egy nagy országos központ létesítése. Itt az elítéltek meghatározott ideig orvosi és lélektani vizsgálatok alatt állnának. A

későbbiekben különböző szolgáltatások útján adatokat gyűjtenének családjukról, iskoláikról, munkahelyükről, környezetükről és egyéb körülményeikről. A megfigyelést végzők munkájuk befejezése után döntenek el, hogy a visszaesőt mely intézetbe kell utalni. Franciaországban az ilyen intézetet Nemzeti Tájékoztatási Központnak, míg Olaszországban Nemzeti Megfigyelő Központnak hívják.

A felmérés, megfigyelés másik módja, hogy azt valamelyik büntetés-végrehajtási intézetben végzik el. Itt ugyanúgy meghatározott időre biopszichológiai és szociológiai vizsgálatnak vetik alá az elítéltet. A kapott eredmények alapján döntenek a visszaeső nevelési programjáról.¹⁷

Mindkét rendszernek megvannak az előnyei és a hátrányai. Az országos központ pozitív oldala, hogy megfelelő szakszeméllyel és felszereléssel rendelkezik, amely a megfigyelések lefolytatásához nélkülözhetetlen. Hátránya, hogy a központ és a büntetés-végrehajtási intézet között nincs szorosabb kapcsolat. Így akik a megfigyelést elkezdték, nem látják felmérésük eredményeit.

A második rendszer nagyobb anyagi kiadásokkal jár, hiszen valamennyi intézetet megfelelő felszereléssel kellene ellátni. Viszont nagy előnye, hogy a megfigyelést végzők állandó és szoros kapcsolatban lehetnek a végrehajtó személyzettel. Ellenőrizhetik a felmérés helyességét, a gyakorlat szempontjaira figyelemmel gyorsan és rugalmasan megismételhetik a vizsgálatokat és ha kell, más bánásmódot alkalmaznak.

Természetesen a szakértők munkája csupán az egyik szakasza a visszaesők megfigyelésének. Ezt az intézetben folyamatosan tovább kell folytatni. A mindennapos érintkezés a végrehajtás során lehetővé teszi a helyes módszerek megválasztását. A visszaesőkkel való egyéniesítés megkövetel egy további osztályozást is. Ennek a központi problémája azoknak az ismérveknek az összegyűjtése, amelyek szerint az elítélteket kellene csoportosítani. Sokféle ismérv alkalmazható. Az elítéltek csoportosíthatók életkor szerint, az elkövetett bűncselekmények, az igazságszolgáltatási múlt alapján, valamint értelmi fejlettség, szakmai felkészültség szerint. Nyilvánvaló, hogy csoportosításuk egyetlen ismérv alapján nem teljes. Ha megkülönböztetésül csak az életkor szerepelne, egy csoportba kerülnének az erőszakos visszaesők a vagyon elleni visszaesőkkel, vagy a szellemileg fejlettebbek a korlátoltakkal. Első következtetésre is látjuk, az ilyen visszaesőkből álló csoportban nem alkalmazhatók azonos elbírálási módszerek.

Másrészt az is világos, hogy a csoportokat túl sok ismérv alapján sem lehet összeállítani, mert egyetlen visszaeső sem lesz, aki megfelel az összes feltételnek. Ha nincs is általános rendszertani szabály, azért az osztályozást két vagy több ismérv alapján el lehet és is kell végezni. A legjobb, ha kiválasztunk egy fő ismérvet, és további kiegészítő ismérvekkel törekszünk a legjobb csoportosításra. Úgy gondoljuk, az elítéltek csoportosítását mindenekelőtt szellemi fejlettségük foka és szellemi képességeik figyelembevételével kell elvégezni. Kiegészítő ismérvek lehetnek az elkövetett bűncselekmények, az igazságszolgáltatási múlt, a szakmai előképzettség.

Mindezek alapján a visszaesők számára külön büntetés-végrehajtási intézet felállítása válna szükségessé, hogy velük szemben sajátos intézeti elbánás legyen megvalósítható. A különleges intézeti bánásmód külön a visszaesőkkel foglalkozó büntetőintézeteket

feltételezne, amelyek megfelelően szakképzett személyzettel és felszereléssel rendelkez-
nének. Ennek a megoldásnak tételes jogi rendelkezései is vannak, figyelemmel azokra az
országokra, ahol a visszaesőkkel szemben megengedik a büntetés helyett biztonsági in-
tézkek fogatosítását.

Szociálterápia

Talán nem szerénytelenség, ha hivatkozunk egyik tanulmányunkra, ahol erről azt ír-
juk: „A szociálterápiás intézet az NSZK büntetés-végrehajtásának újdonsága. Ettől vár-
ják a visszaeső bűnözés elleni harc sikerét. A szociálterápiának az 1960-as évek végéig
csak néhány speciális intézetben tulajdonítottak jelentőséget. 1969-ben a büntetőjogi és
büntető-eljárásjogi reform után indult meg széles körben a terápiás nevelés. Ez az intéz-
kedés is határozatlan tartamú, amelynek felső határa öt év, és a büntetés mellett kerül sor
az alkalmazására. A reformot követő első időben a határozatlan tartamú bírói ítélettel
szemben erős kételyek alakultak ki. Így hatályba csak 1985. január elsején lépett, amikor
pontosan rögzítették azoknak az elkövetőknek a körét, akikkel szemben alkalmazható.
Ezek a következők: a) súlyos személyiségzavarban szenvedő pszichopáták, akiket leg-
alább egy ízben már valamilyen bűncselekmény miatt végrehajtható szabadságvesztésre
ítéltek és az ítéletet végre is hajtották; b) visszaesők, karrierbűnözők, akiknél a bűncselek-
mények elkövetése életmódjukból következő szokásos magatartás; c) súlyos nemi bűncse-
lekmények elkövetői, akiknél számítani lehet hasonló cselekmények elkövetésére (szexu-
álpszichopáták); d) a züllés útjára lépett, huszonkettedik életévüket be nem töltött fiatal
felnőttek, akik korábban már legalább két bűncselekmény elkövetése miatt felelősségre
lettek vonva; e) mindazok a bűnelkövetők, akiknek cselekménye valamilyen pszichológiai
zavarral van összefüggésben és ettől a terápiától a gyógyulásuk eredményesebb lehet.”¹⁸

A tapasztalatokat Hollandiából vették át, ma Németországban több helyen 800-1000
fővel folyik ilyen szociálterápiás nevelés. Az intézeti kezelés hatásos végrehajtása nagy-
mértékben függ az intézet befogadóképességétől. Természetesen nehezíti a szakszerű
végrehajtást, ha az elítéltek száma és az intézeti személyzet száma között nagy az arány-
talanság. Az egyéni kezelés csak akkor lehetséges, ha a személyzet és az elítéltek között
szoros az emberi kapcsolat. Ez nagy jelentőséggel bír az elítéltek nevelésénél. Ebben az
esetben az intézeti személyzet meg kell hogy ismerjen minden elítéltet, figyelemmel kell
kísérnie az életüket a börtönben, és minél gyakoribb beszélgetéssel kell egyéniségét, vi-
selkedését befolyásolni. Azokban az intézetekben, ahol sok az elítélt, erre az egyéni bán-
ásmódra nincs lehetőség. A túl nagy befogadóképességű büntetés-végrehajtási intézetek
nem adnak lehetőséget az elítéltek helyes osztályozására. Itt nem kísérhető figyelemmel
a visszaesők nevelésének eredménye. Vannak azonban az alacsony létszámú büntetés-
végrehajtási intézetnek is gyenge pontjai. Hiányoznak a nagyobb közösségek, így a kö-
zösségi foglalkozás, nevelés eredményes formáit nem lehet felhasználni. A hiányosságok
mellett mégis a kisebb létszám esetén az egyéni nevelés során jobban ki lehet alakítani az
egészséges versenyszellemet, rendszeres testedzést és kulturális-szellemi művelődést.
Könnyebben alakítható ki bennük a siker utáni vágy. Talán az ilyen nevelés csúcspontja

lehet az egyes visszaesők különleges szakmai képzése. Tudjuk, hogy jelentős anyagi kiadásokkal, értékes műszaki felszerelésekkel jár együtt, azonban itt is leszögezzük, a büntetés-végrehajtás állami feladat, itt az állami költségvetésnek kell vállalnia az anyagi felelősséget. A vállalkozó szellemű büntetés-végrehajtás közgazdasági és marketing szempontból kifogástalan lehet, de nem biztos, hogy minden célja megfelel az emberré válás követelményének. Tehát ezek az intézetek ne legyenek se túl nagyok, se túl kicsik. A visszaesők nevelésével, izolálásával kapcsolatos büntetőpolitikai célok azokban az intézetekben felelnének meg leginkább a követelményeknek, ahol 100-200 elítélt lenne. Ilyen létszám mellett néhány 30-40 fős csoportot lehetne kialakítani, és csoporton belül az egyéni és közösségi foglalkoztatással eredményesen lehetne együttműködni.

Szigor és szabadság

Ez a létszám lehetővé tenné az intézeti személyzet számára, hogy minél gyakrabban érintkezzen a visszaesőkkel, betekintést nyerjen az életükbe, irányítsa az intézetben folytatandó tevékenységüket és esetenként megszervezhesse a visszaesők szakmai képzését, továbbképzését. Mindezek után felmerül a kérdés, milyen típusú legyen az az intézet, ahol a visszaesők szabadságvesztésüket töltik. A büntetőpolitika célja a társadalom védelme mellett – mely azt kívánja, hogy az elítélt minél hosszabb időt legyen a büntetés-végrehajtási intézetben – nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a lehetőséget, hogy a visszaesőt is képessé kell tenni a társadalmi életre. Ezért a végrehajtás során arra kell törekedni, hogy ahol még nincs, kialakítani, ahol van, rögzíteni a visszaesők társadalmi élet iránti érzelmeit. Harmonikus arányát kell megválasztani a szigornak és a viszonylagos szabadságnak, csak így képzelhető el, hogy valaha is megfelelően tudnak alkalmazkodni a szabad élet követelményeihez.¹⁹

A büntetés-végrehajtás irodalmából és gyakorlatából jól tudjuk, hogy a nyitott vagy félig nyitott rendszerű intézetek a külvilággal való érintkezés lehetőségét hatékonyabban valósítják meg, mint a zárt börtönök. Hogy legyen ez a visszaesőknél, akik számtalanszor bizonyították, visszaélnek a kedvezményekkel? Igyekszünk erre a kérdésre is választ adni, de előljáróban leszögezzük, a társadalom biztonsága mellett sohasem szabad megfeledkezni arról, hogy a legnehezebb körülmények között keltett remény esetleg lehetőséget ad egy nehéz bűnözőnek is a helyes magatartás megtalálására.

Az intézet típusával szorosan összefügg annak helye is. Úgy gondoljuk, ezeket a büntetőintézeteket nem kell elszigetelni, a világtól félreeső helyeken felállítani. A legideálisabb hely középkategóriájú városok közelében lehetne, ezt egyébként az elítéltek és az intézeti személyzet szempontjai egyaránt indokolják. Így az elítéltek társadalmi életet érznek maguk körül. A város vagy városok közelsége lehetőséget adna általános és szakmai képzésükre, továbbképzésükre. Az elszigetelt intézetekben viszont nemcsak az elítéltek, de az intézeti személyzet is deformálódik. A családtól, a kulturális és szórakozási lehetőségektől való elszakítás rossz hatással lehet mindkét csoportra. Régi igazság, a nevelő munkájának aligha lesz jelentősebb eredménye, ha azok, akik végzik, önmagukat is rabnak érzik. Az a nevelő pedig, aki mindezt az elítéltet teszi felelőssé, sohasem viheti az

elítélthez való viszonyába az emberi érzés és megértés azon elemeit, amelyek nélkülözhetetlenek a nevelő és az elítélt közötti kölcsönös bizalom légkörének megteremtéséhez.

A büntetés-végrehajtási intézet helyével kapcsolatban felmerül a biztonság kérdése is. A lakott hely vagy helyek közelsége nagyobb lehetőséget nyújt a szökésekre. E kérdés megoldásának eleget kell tenni úgy, hogy megfeleljen az elítéltek nevelési, javítási követelményeinek, valamint az intézetben való biztonságos jelenlétüknek. Elsőbbséget, úgy gondoljuk, még a visszaesőknél is a megjavítás kell hogy jelentsen. Így a büntetés-végrehajtási intézetet ott kell elhelyezni, ahol ezek a feladatok a külvilággal való kapcsolat útján könnyebben megoldhatók.

Tartalmas bánásmód

A büntetés-végrehajtási foglalkozásnál nevelés szempontjából a legnagyobb jelentősége az *intézeti személyzetnek* van. Az intézeti foglalkozás a visszaesőkkel szemben nem valamiféle mechanizmus, hanem mindig az intézeti személyzet tartalmas bánásmódja az elítéltekkel. Ezt emberek hajtják végre, és az eredményessége attól függ, mennyire képesek a feladat ellátására. A visszaesőkkel való foglalkozás eredményessége szempontjából nagy jelentőséggel bír a velük foglalkozó személyzet kiválasztása és képzettsége. Tökéletesen nem lehet előre meghatározni, hogy milyen képzettséggel kell rendelkeznie annak, akire visszaesők gondozását bízják. Mégis az intézeti személyzet kiválasztásánál figyelemmel kell lenni a munka jellegére. A cél a biztonságos tartás mellett az elítélt szoktatása, nevelése, jellemének kialakítása, megerősítése, a pozitív szokások fejlesztése. Ezeket a célokat nem valósítják meg olyanok, akiknek a jelleme nem elég szilárd, akiknek természetellenes tulajdonságaik vagy pszichológiai szokásaik vannak, akiknek műveltsége alacsony szintű. A felvétel ilyen módja indokolt lenne az intézet valamennyi dolgozójánál, de különösen a nevelőknél, akik a leggyakrabban érintkeznek az elítéltekkel. Igen elhibázott a szakmai munkát végző személyek kiválasztásának elhanyagolása. Ugyanis a nevelés, szakmai képzés nemcsak azt jelenti, hogy valamilyen foglalkozásra tanítjuk az elítéltet, hanem kiemelkedően fontos itt a nevelői hatás lehetősége is. A kialakított, majd megkövetelt erkölcsi képességek teszik lehetővé a kötelességek teljesítését. A pozitív jellemvonások azonban még nem elégségesek a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásához. Ezek csak elengedhetetlen előfeltételek. Emellett az is szükséges, hogy a személyzet tagjai megfelelő képesítéssel is rendelkezzenek. Az intézeti foglalkozás sikere nagymértékben attól függ, hogy a személyzet tagjai mennyire képesek az elítéltet megközelíteni, hogyan tudnak vele kapcsolatot létesíteni. Azaz megteremtik-e a megértés és bizalom légkörét. Az intézeti személyzet tagjaitól, különösen a vezetőktől, nevelőktől elvárható, hogy bizonyos lélektani, pedagógiai és társadalomtudományi ismeretekkel rendelkezzenek. Ami a személyzeti összetételt illeti, az igazgató és helyettese mellett pszichológust, pszichiátert, megfelelő számú nevelőt (pedagógust, jogászt), valamint különböző „társadalmi” dolgozót kellene alkalmazni. Ez utóbbiak között elsősorban joghallgatókra gondolunk, akik szakmai érdeklődésüknek megfelelően az elítéltek „jogsegélyszolgálatára” kapnának lehetőséget. Bekapcsolódnának a nevelői munkába, az egyéni foglalkozások-

ba. Megfelelő ismeret birtokában közreműködhetnek az elítéltek jogi problémáinak megoldásában (például a hatóságokkal történő levelezés segítésében). Itt említhető meg az *egyház* szerepe is. Hiszen a vallás emberközpontúsága mindig alkalmas a negatív beállítottságú emberek helyes irányba történő befolyásolására. Ebből is látszik, az intézeti munka csoportjellegű tevékenység. A nevelők munkájának eredményessége gyakran valamilyen pszichológiai vagy pszichiátriai probléma megoldásától függ. Csakis a személyzet említett tagjainak összehangolt munkája képes arra, hogy megvalósítsa az intézet, a büntetés-végrehajtás és a büntetőpolitika céljait.

Alapvetően meg kell változtatni a visszaeső bűnözők nevelését, melynek során igen sok előítéllettel kell megküzdeni. *Harmonikus egységet kell teremteni a munkakötelezettség és a gyógyító tevékenység között.* A pedagógiai módszereket egyéni és csoportneveléssel alkalmazhatják. Azt a célt, hogy az elítélt visszatérjen a társadalomba, csak komplex módszerekkel lehet elérni. Egységes recept vagy nevelési sablon nem létezik, hiszen maga az emberformálás számos tényezőtől függ. Egyrészt az intézet méreteitől, helyétől, a benne elhelyezett elítéltek számától, valamint a büntetés-végrehajtási személyzet összetételétől is. Másrészt függ az intézeti bánásmód az elítéltektől is. Az elítéltek különböző csoportjaival más-más módon kell bánni. A végrehajtás során alkalmazható minden olyan módszer, amely eredményhez vezet, de mindenkor figyelembe kell venni, hogy az elítélt nem kísérleti tárgy, meghatározott jogai vannak, amelyeket tiszteletben kell tartani. Az intézkedéseknek elsősorban az elítélt általános művelődését kell szolgálniuk, de ugyanilyen fontos a testi képzésük, valamint a felelősségérzetük fejlesztése. A visszaeső bűnözők nevelésénél abból indulunk ki, hogy a nevelés szakaszos legyen. Álljon tanulásból, munkára nevelésből és szociálterápiás tréningből.

Talán szükségtelen külön bizonyítani, hogy az *általános műveltség* színvonalának emelése hozzájárul a bűnöző neveléséhez. Az az ember, aki többet tud, helyesebben bírálja el a saját magatartását. A műveltség fokozásának egyik útja az *iskolázottság* szintjének emelése. Emellett az elítéltek szabadideje lehetőséget nyújt a velük való beszélgetésre. Ezek a beszélgetések gyakran az elkövetett bűncselekmények körül forognak. Természetesen nem arról van szó, hogy az elítélt gondolataiban nem foglalkozik a korábbi magatartásával. Ellenkezőleg, rá kell vezetni, hogy gondolkodják erről, azonban a figyelemfelhívásnak megfelelő módon kell történnie. A nevelő a beszélgetés során rámutat magatartásának káros voltára, de egyben segíti is a helyes gondolkodás kialakításában. Az elítélt önkritikájának felidézése segít legyőzni azt az emberi gyengeséget, hogy mentséget találjon saját hibás magatartására.

Az általános műveltségnek gyakorlati értéke is van, hiszen ez elengedhetetlen feltétele a szakmai képzésnek, átképzésnek, továbbképzésnek.

A *könyvtár* is jelentős szerepet játszhat a visszaesők művelődésében. Az intézeti könyvtár anyagának helyes megválasztásával jó eredmények érhetők el. Különösen, ha az intézeti személyzet arra is figyelmet fordít, hogyan értelmezte az elítélt az elolvasott könyvet, és az milyen hatással volt rá. Az olvasott könyvekről folytatott beszélgetések, viták helyes eszközét képezik a csoportterápiának. Ha a nevelő ezt a foglalkozást jól irányítja, nemcsak az elolvasott könyvekről szerzett benyomásokat ismeri meg. Hasonló a helyzet

a filmekkel is. A látottakról folytatott beszélgetés lehetőséget nyújt a nevelőnek, hogy a visszaesőkkel egy sor érdekes élethelyzetet megbeszéljen. Néha még a karrierbűnözőknél is előfordulhat teljesen egyszerű alaphelyzetek megvitatásának szükségessége. Fontos eszköze lehet az egyéni és csoportnevelésnek bizonyos közösségi kultúrcsoportok kialakítása.

Szakmai képzés

Ezt szolgálja a szakmai képzés vagy a szakmai nevelés. Sajnos az esetek többségében azt tapasztaljuk, hogy a többszörös börtönlét után nincs semmi a kezükben. Sem szakmai ismeret, sem élet- vagy hivatásképzés. Pedig a hosszabb tartamú szabadságvesztés a legalkalmasabb a szakmai képzésekre, továbbképzésekre. A munka bizonyos felelősségérzetet alakít ki, sőt a szakmai ismeret megfosztja attól a bizonytalanságtól, mit csinálhat a szabadulás után. Köztudomású, hogy a mai helyzetben az elítéltek munkaellátása a legnehezebb feladat. Eredményes és az intézet léte szempontjából gazdaságos munkavégzés nagyon kevés esetben lehetséges. A mai pénzügyi és gazdasági követelményeknek nem felel meg az elítéltek munkavégzése. Túl drága a fenntartáshoz, de talán túl olcsó a megszüntetéshez. Az igazság a kettő között van.

Az *oktatásban* fenn kellene tartani azt a helyes gyakorlatot, hogy a szakmai képzést nyújtó intézmény által kiállított bizonyítvány, igazolás olyan legyen, amelyből nem lehet megállapítani, hogy az elítélt azt börtönben szerezte.

A szabad élet felelősséggel jár. Cselekedeteiért minden ember jogilag és erkölcsileg felelős. Akiben fejlett a felelősségérzet, annak magatartása összhangban van a jogi és erkölcsi követelményekkel. A büntetés-végrehajtás célja az is, hogy még visszaeső esetében is felkészítsen a szabad életre, a felelősségteljes életmódra. A felelősségtudatot azonban ki kell fejleszteni. Ennek egyik legjobb módja, ha az elítéltekre meghatározott feladatok teljesítését bízzák. Minél hatásosabban tudjuk kiépíteni a felelősségtudatot, annál eredményesebb lehet a visszaesőnek a társadalomba való visszavezetése. Ilyenek lehetnek kezdetben az egészségügyi követelmények, később a magatartási, fegyelmi követelmények önkéntes követése. Bizonyos szerepe van az elítéltek öngazgatásának is. Ennek sikere nagyban függ az elítéltek kiválasztásától. A helyes kiválasztás valóban együttműködést biztosíthat, de sohasem szabad elfelejteni, hogy ez nem mentesítheti a személyzetet a folyamatos munkavégzéstől.

A *sportolás*, a testnevelés is része az egyéniség nevelésének. Erre is időt és helyet kell biztosítani, annál is inkább, mert a sport nemcsak a testet, de a lelket is fejleszti. A különböző labdajátékok, erősítő gépek javítják az elítéltek fizikai kondícióját, de egyben az intézeti életben a szabad élet megnyilvánulásaként is értelmezhetők. Ezért már a visszaesőkkel foglalkozó intézet létesítésekor figyelembe kell venni azt a lehetőséget is, hogy a testmozgáshoz, sporthoz elengedhetetlenül szükséges, megfelelő terület álljon rendelkezésre.

A büntetés-végrehajtásnak nem lehet célja, hogy jó rabokat neveljen. Egyik legfontosabb feladata előkészíteni az elítélteket a szabadulásra. Ezért nem jó, ha az intézet túlságosan mély nyomokat hagy az elítéltekben. Sohasem szabad elfojtani a szabadság utáni vá-

gyat, hanem normális módon fejleszteni kell azt. Ennek egyik módja megszervezni a külvilággal való helyes érintkezést. Ennek különböző formái léteznek. Lehet az érintkezés egyéni és csoportos. Ilyen az eltávozás engedélyezése. Ez lehetőséget ad az elítéltnak, hogy a szabadulás előtt érintkezésbe lépjen a szabad környezettel, esetleg megkezdje a fokozatos alkalmazkodást a kinti élethez. Az ilyen megoldások ösztönzőleg hatnak az elítéltek intézeti életére és magatartására. Különös jelentőséggel bír az elítélt családjának meglátogatása rövidebb vagy viszonylag hosszabb időre, hiszen a huzamos szabadságvesztés mind az elítélt, mind annak családja számára bizonyos megrázkódtatásokkal jár. A kapcsolattartás eredményes módja lehet az is, ha a hozzátartozók látogatásait engedélyezik. Ezek a találkozások hozzájárulhatnak a külvilággal való kapcsolat fenntartásához. Ha a büntetés-végrehajtási intézetben megfelelő helyiség áll rendelkezésre ennek lebonyolításához, a siker nem marad el.

Talán nem idealista gondolat, hogy esetenként az elítéltek csoportos foglalkozását kellene megszervezni a szabad életben. Ezzel a lakosságban meglévő bizalmatlanságot is enyhíteni lehetne. Itt különösen nagy az intézeti vezetőség szerepe és felelőssége, hiszen megfelelő állami, társadalmi, egyházi szervekkel együttműködve kell megtalálni az érintkezés legkedvezőbb módjait.

Egyén és csoport

Az említett néhány bánásmód természetesen nem teszi feleslegessé azokat a lehetőségeket, amelyek a visszaesők nevelése terén kínálóznak. Az intézeti személyzet hozzáállásától függ – figyelemmel az intézeti lehetőségekre – a legmegfelelőbb módszer alkalmazása, kidolgozása. Alapvetően az egyéni és a csoportos nevelés mutatkozik a legmegfelelőbbnek az intézeti célok megvalósításához. Az egyéni nevelés az egyik mód, amely lehetővé teszi, hogy az elítélt ne kallódjon el a visszaesők tömegében, ne tekintse őt általános esetnek. Az egyéni terápia, azaz a nevelők, pszichológusok, társadalmi munkások és a személyzet más tagjainak minden visszaesővel fenntartott egyedi kapcsolata útján tárhatók fel legjobban az elítéltek szükségletei, igényei és lehetőségei. Az egyéni neveléssel valósítható meg minden eset figyelemmel kísérése, ellenőrizhető az intézkedések eredményei és változtatható a bánásmód is. Kizárólag az egyéni nevelés mutatja meg, mikor válik az intézeti nevelés szükségtelemmé, mikor alkalmazható bármilyen szabadon bocsátás. Az egyéni terápia legjobb módja az alkalmazottak beszélgetése az elítélttel. A beszélgetések tárgya lehet a család, a visszaeső intézeti élete, társadalmi gondjai, jövőbeli kilátásai. Arra nem állítható fel szabály, hogy milyen gyakoriak legyenek ezek a beszélgetések, mert ez függ a visszaesők és az intézeti személyzet számától. A helyes egyéni nevelés feltétele, hogy az intézeti személyzet az elítélttel bizalmas és megértő viszonyt alakítson ki.

Az egyéni nevelés mellett alkalmazható a *csoportterápia* is. Ezt minden esetben szociálpszichológiai okok is indokolják.²⁰ Itt kialakítható a csoport tagjai között az együttérzés szelleme, amikor minden tag olyan magatartást tanúsít, ahogyan a csoport viselkedik. Ha a nevelőnek sikerül meghódítania a csoportot, úgy irányíthatja a csoport tagjainak magatartását és tevékenységét. A csoportterápia alkalmas módszer a szabad életre való elő-

készítéshez. Egyetlen ember sem élhet a társadalomtól elszigetelten, és az intézetben a visszaesőt körülvevők nem sokban különböznek azoktól, akik a szabad életben körülveszik őket.²¹

Az elítéltek megnyilvánulásai a csoportban valósabbak, mint ha elszigetelten szemléljük őket. Ezért, ha nem nagyok a csoportok, bennük minden csoporttag élete és munkája figyelemmel kísérhető. Ennek alapján megnyilatkozó hajlamaikhoz igazítható az egyéni nevelés. Ezért a csoportterápia az elítéltekkel való egyéni foglalkozás mellett a visszaesők intézeti nevelésének alkalmas és egyben nélkülözhetetlen módja.

Szakaszos nevelés

Németországban a visszaeső bűnözők nevelésénél abból indulnak ki, hogy az *szakaszos* legyen, amely tanulásból és szociálterápiai tréningből áll. Az első szakaszt belső tréningnek hívják (Binnentraining), ez nyílt csoportban folyik, azaz nyitott cellák mellett. Az elítéltek civil ruhát hordanak és szabadon érintkeznek egymással. Folyamatosan leveleznek hozzátartozóikkal, és nem sokkal a terápia megkezdése után felvehetik a kapcsolatot a kívülállókkal. Látogatót fogadnak és esetenként rövid idejű szabadságot kapnak. Elsősorban az egyéni terápiát alkalmazzák, és szociális tréningként kerül sor a csoportterápiára. A csoportos beszélgetések témája a közéletben követendő magatartások, a pénzzel való helyes bánásmód, a szabadidő értelmes eltöltése, partnerkapcsolatok létesítése, alkoholfogyasztás, kábítószeres használata és az ellenük való védelem. A nevelési folyamat utolsó fázisa a külső tréning. Itt az elítélte már szabadon kijár az intézetből a munkahelyre. A munka után nem kell azonnal visszatérnie az intézetbe, mert mindennap 21 óráig szabadon rendelkezik az idejével.

Az egyéni és csoportterápia mellett ezekben az intézetekben iskolai oktatás is folyik. Általában egyéves tanfolyamok vannak, ahol alapvető ismereteket tanítanak.

A szakirodalomban ismert módszer az *elfoglaltsági terápia*. Ez a kezelésmód az elítéltekre alkalmazott gyógyterápia. Abból áll, hogy a pszichopata visszaesők számára nem hagynak szabadidőt, nehogy önmagukra összpontosítsák figyelmüket, és szükségtelen gondolatokkal nehezítsék helyzetüket, állapotukat. Ezeknél az elítélteknél a szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a szabad órákban, amikor magukra maradnak, sokszor előfordul náluk ingerültség, kötekedés, szökésre törekvés, öngyilkossági kísérlet, ferde szexuális hajlam. Ezért arra kell törekedni, hogy az elítéltek napjai minél tartalmasabbak legyenek. Azt az időt, amit nem köt le a munka, sport, a kulturális és oktató programok, a nevelőkkel folytatott beszélgetésekkel töltse.

Az intézeti bánásmód témájához szorosan kapcsolódik az intézeti rendszer kérdése. A legtöbb országban a szabadságvesztés-büntetés fokozatos végrehajtásának rendszerét alkalmazzák. A fokozatos rendszer alkalmazása lélektanilag indokolt, mert ösztönzőleg hat az elítéltekre. Arra készíti őket, hogy minél tevékenyebben vegyenek részt a velük való foglalkozásban. Ezzel a rendszerrel simábbá válik az átmenet az intézeti környezetből a szabad életbe. Igen fontos szabály az is, hogy az összes fokozatot ugyanabban az intézetben hajtsák végre, mert ez nem szakítja meg az intézeti személyzet munkájának folyama-

tosságát. Természetesen a fokozatos rendszer kialakíthat az elítéltekben bizonyos képmutatást. Rosszul végrehajtva uniformizálja a visszaesőket. Ez akkor következhet be, ha elhanyagolják az elítéltek egyéni alkalmazkodási készségeit.

Teljesen egyértelmű ilyen helyzetben, hogy az elítéltek a legtöbbször látszólag alkalmazkodnak, az a „törekvésük”, hogy a legpedánsabb rabokká váljanak, s így mielőbb enyhébb elbírálásban részesüljenek. Ez egy kitűnő börtönhelyzet a lélektani zsaroláshoz.

A fokozatos rendszer nagy hibája, hogy abból indul ki, minden visszaeső egyformán rossz és mindegyiknek át kell esnie azon a szakaszon, amelyen keresztül mennek a legrosszabbak, a legveszélyesebbek. A valós helyzet azonban az, vannak olyan visszaesők, akiknél nem okvetlenül szükséges, hogy átmenjenek az összes szakaszon.

Nézetünk szerint nem kell központi jelentőséget tulajdonítani annak, hogy alkalmazkodik-e vagy sem a fokozatos rendszert. Az feltétlenül igaz, hogy a visszaesőkkel szemben bizonyos fokozatosság szükséges. Ennek alkalmazása is rugalmasságot igényel. A nevelést végző intézeti személyzet kellő szakmai felkészültség mellett képes elérni a fokozatos módszer kívánatos harmóniáját.

Új módszerek

Ismételten emlékeztetnünk kell arra, hogy a büntetőintézeti tartózkodás, bármennyire az általános és szakmai képzésre használják is fel, szükségszerűen egész sor káros következménnyel jár lélektani és szociológiai értelemben. Ezért az intézeti nevelésnek, foglalkoztatásnak addig kell tartania, amíg ez büntetőpolitikai, büntetés-végrehajtási célok megvalósítása érdekében okvetlenül szükséges. Ezt a célt különböző visszaesőknél természetesen eltérő időszak alatt lehet elérni. Viszont az elítélt indokolatlan visszatartása káros lehet az egyéniségre, emberi céljára, reális jövőképre.

Az ilyen elbocsátásnál két tényezőre kell még figyelemmel lenni: az elítélt felkészült-e a szabad életre, felkészült-e azokra a körülményekre, amelyek a szabadulás után érik. Az elbocsátás egyedüli mércéje nem lehet az sem, hogy az elítélt milyen magatartást tanúsított avagy tanúsít az intézetben. Ennek az intézménynek az alanyi feltétele csak akkor teljesül, ha az intézeti személyzet, különösen a nevelő, pszichológus, társadalmi segítő az elítélt magatartásának ismeretében arra a megállapításra jut, hogy képessé vált a szabad életvitelre. Végezetül, de nem utolsósorban figyelmet kell fordítani arra is, milyen társadalmi környezetbe kerül vissza az elítélt. Valószínűleg célt téveszt a feltételes szabadon bocsátás, ha a visszaeső ugyanabba a társadalmi környezetbe kerül vissza, amely a múltban kriminogén hatással volt rá. A feltételes szabadon bocsátás nem a büntetés mentesítése, hanem a végrehajtás módosítása. Megrövidíti az intézeti elhelyezést és a büntetés hátralévő részét az elítélt szabadon tölti.²² Az elítéltek differenciálása, osztályozása rendkívül nehéz, bonyolult és a mai napig nem tökéletesen megoldott feladat. A differenciálási szisztéma elképzelt céljai és a visszaesők valóságos rétegződése között állandó ellentmondások vannak. Mindezek ellenére törekedni kell egy, a büntetés célját jobban érvényesítő és a nevelést segítő differenciálási rendszer állandó fejlesztésére.

A hagyományos szemlélet szerint a visszaesők azért követnek el ismételten bűncse-

lekményt, mert a büntetés és annak végrehajtása nem érte el célját, nem nevelte megfelelő társadalmi magatartásra az elítéltet. Ez a szemlélet a büntetés nevelő jellegét helyezi előtérbe, és a nevelő funkció megerősödésétől vár kedvező hatást. A gyakorlati tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a szabadságvesztés-büntetés nevelő funkciója a jelenlegi börtönviszonyok között elenyésző.²³ A hagyományos szemlélettel szemben azt állíthatjuk, hogy a jövő a széles értelemben vett nevelésé. Ezt igazolják a modern kutatások is, amikor azt állítják, hogy a hagyományos neveléssel szemben az új nevelési módszerek sokkal eredményesebbek. Ezzel csökkenhet a visszaesés, azaz eredményesebb a börtönnevelés és a szélesebb értelemben vett társadalmi megelőzés.

Úgy gondoljuk, az egész szociálterápiának, az egyéni és a csoportos nevelésnek van egy igen fontos szakasza. Ez a szabad életre való felkészülés. A felkészítés sikere nagyrészt attól függ, hogy az elítéltnak sikerül-e munkahelyet találni. A munkahely nélkül a társadalomba való visszatérés kétségessé válhat.²⁴

Összegzésként megállapíthatjuk, a büntetés-végrehajtás sikere nagyban függ attól, képesek vagyunk-e elfogadni a modern büntetés-végrehajtási nevelési elveket. Akarjuk-e a társadalmi rehabilitációt és teszünk-e érte valamit. A kísérletezések után új intézménytípusokat kell kialakítani, ilyen lenne a visszaesők sajátos intézete is. Az elítéltek nevelésével, gyógyításával kapcsolatos elvek modernizálása azt jelenti, hogy a reform elérte célját, és megvalósult. A büntetés-végrehajtásban alkalmazott újítások a humánumon alapulnak. A nevelés eredményessége és célszerűsége igazolja, hogy még börtönviszonyok mellett is lehet szolgálni az embert és a társadalmat.

Bodnár Imre

Felhasznált irodalom

1. Vö.: Tájékoztató a bűnözésről. 1991, 33–36. old.

2. Vö.: Országos Kriminálisztikai Intézet 10. Tájékoztatója, Budapest 1965, Vö.: **Tavassy Tibor**: A fiatal felnőttek visszaeső bűnözése. Kriminálisztikai tanulmányok. KJK Bp. 1966, 112–140. old.

3. **Kármán Elemér**: Kriminálpedagógia 1922, Budapest.

4. Vö.: **Patera Antal–Tavassy Tibor**: A visszaesések intenzitásának kriminológiai vizsgálata. Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok. KJK Budapest, 1975, 75–133. old.

5. Vö.: **Patera Antal**: A visszaesők

megítéléséről és a visszaeső bűnözésről. Ügyészi kiskönyvtár 21. szám

6. Vö.: **Patera Antal**: A különösen veszélyes visszaesőkről. Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok. KJK Bp. 1979, 153–188. old.

7. Vö.: **H. J. Eyseneck**: Kriminálitát und Persönlichkeit. Wien 1977, 9. old.

8. Vö.: **Boros János–Münnich Iván**: Kísérlet és visszaesés bejósolására. Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XX. kötet. KJK Bp. 1983, 210–252. old. **Boros János**: A visszaeső elítéltek komplex vizsgálata IM-tanulmány, Bp. 1981. **Boros János–Münnich Iván**: Börtönadaptáció és visszaesés. Kriminológiai és

kriminalisztikai tanulmányok XXI. kötet, KJK Bp. 1984, 340–372. old. **Glueck S.–Glueck E.:** 500 criminal carriers. New York 1930, **Alfred A.–Knopf Frey E.:** Der Frühkriminelle Rückfallsverbrecher. Basel 1951. **Müller J.:** Über Erfahrungen beim Vollzug der unbestimmten Jugendstrafe. 1956, Recht der Jugend 71. Heft. **Boros–Münnich:** A visszaesés és a börtönadaptáció előrejelzése fiatalok bűnelkövetőknél. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXII. kötet. KJK Bp. 1985, 247–286. old.

9. Vö.: **Tavassy Tibor:** A sokszoros visszaeső elítéltek interperszonális kapcsolatai különös tekintettel a családi életre. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXII. kötet. KJK Bp. 1985, 191–217. old.

10. Vö.: **Patera Antal:** A bűnözésben eltöltött újabb évtized. A többszörös visszaesők longitudinális vizsgálata. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXII. kötet. KJK Bp. 1985, 218–245. old. **Patera Antal:** A tetтарыosság és a visszaesés. Kriminológiai és kriminalisztikai évkönyv XXIX. kötet. IKVA Bp. 1992, 41–68. old.

11. Vö.: **Gönczöl Katalin:** A veszélyes bűnözők büntetőjogi felelősségre vonásának rendszere a századforduló nyugat-európai jogfejlődésében. Acta Facultatis 20. kötet, Bp., 39. old.

12. Vö.: **Jürgen Schmidt:** Probleme der Rückfallkriminalität. Göttingen 1974.

13. Vö.: **Franz Exner:** Kriminologie 3. Auflag. Berlin–Göttingen–Heidelberg, 1949

14. Vö.: **Schachert D.:** Kriminologische Untersuchungen an entlassenen sicherungsverwahren. Göttingen, 1963 **Jung F.:** Kriminologische Untersuchungen an Vermögens verbrechen. Göttingen, 1970

15. Vö.: **F. Dünkel és A. Rosner:** Die Entwicklung des Strafvollzugs in der BRD seit 1970. Kriminologische Forschungsberichte Band 7. Freiburg, 1981

16. Vö.: **F. Dünkel:** Sozialtherapeutische Behandlung und Rückfälligkeit in Berlin-Tegel. Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechts reform 62. Jahrgang 1979, 6. Heft. 322–337. old.

17. Vö.: **F. Dünkel–A. Rosner:** Zur gegenwärtigen Lage der Erwachsenenstraf und Untersuchungshaffvollzugs der BRD in Empirische Kriminologie. Freiburg, 1980, 328–353. old.

18. **Bodnár Imre:** A büntetés-végrehajtás az NSZK-ban, különös tekintettel a visszaeső bűnözők reszocializálására. Továbbá vö.: **F. Dünkel:** Registrierte Kriminelle karriere und rückfälligkeit Sozialtherapeutisch Behandler in Berlin-Tegel, 1979. **F. Dünkel:** Ergebnisse Sozialtherapeutischer Behandlung im Strafvollzug der BRD. Österreichische Juristen Zeitung, 1980, 543. old. **Nagy Ferenc:** A büntetés-végrehajtás helyzete az NSZK-ban. Magyar Jog II. szám, 1982, 1047. old.

19. Vö.: **F. Dünkel:** Legalbewahrung nach Sozialtherapeutischer Behandlung. Berlin, 1980. **Horváth Tibor:** Büntetés-végrehajtási jog, BM, 1975

20. Vö.: Gesetz über den Vollzug der Freiheitsstrafe und der freiheitsentzienenen Müssregeln der Besserung und Sicherheit Strafvollzugsgesetz 4. Auf. München, 1981.

21. Vö.: **Karl Peters:** Grundproblemeder Kriminalpädagogik. Berlin, 1960, 1212–160. **Hacker Ervin:** Kriminológiai adalékok. Miskolc, 1928, 5–11. old. **Pál László:** Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Bp. 1976

22. Vö.: **Rudolf Egg:** Sozialtherapie und Strafvollzug. Frankfurt, 1979, Haag-Hercken Verlag. **Endre Lukáts:** Untersuchung zur Persönlichkeitsstruktur polytropher delinquenten. Saarbrücken, 1974

23. Vö.: **J. Schurich:** Lebesläufe vielfach Rückfälliger Verbrecher. Leipzig 1930, 110–139. old. **Lukács Tibor:** A büntetés-végrehajtási jog helye és szerepe jogrendszerünkben, továbbfejlesztésének irányai. III–IV. fejezet, 76–182. old.

24. Vö.: **Roland Grassberger:** Gewerbs und Berufsverbrechertum in Vereinigter Staaten von Amerika. Wien, 1933, Springer Verlag. **Földvári József:** A büntetés tana. KJK Bp. 1970. **Földvári József:** Kriminálpolitika. KJK Bp. 1987. **Földvári József:** A visszaesés értékelése a büntetőjogban. Pécs, 1985. **Révész K.:** A visszaesés néhány problémája büntetőjogunkban. Pécs, 1968.

Az 1996/4. számunkban pályázatot hirdettünk, amelyre szép számmal érkeztek ugyan pályamunkák, de többen jelezték a határidő rövidségét. Kérésüket figyelembe vettük és a pályázatok beküldési határidejét 1997. május 1-ig meghosszabbítottuk. Íme, az annak idején megjelent pályázati felhívás szövege.

Pályázati felhívás

Műfaji megkötés nélküli zárt pályázatot hirdet a Börtönügyi Szemle szerkesztőbizottsága. Egyetlen világos kívánalom van: a büntetés-végrehajtás állományába vagy tább szakmai körébe (karitatív szervezet, rendőrtiszti főiskola, egyetem stb.) tartozó pályázó minél szakszerűbben, a maga teljességében vagy érzékletességében mutassa be azt a helyet, azt a világot, ahol dolgozik. Elképzelésünk szerint a pályamunkák füzére eleven, hiteles híradást nyújthat napjaink börtönvilágáról úgy, ahogyan azt a bv. írástudói (vagy szakmabeli kollégáink) látják. Parancsnok vagy nevelő, vállalati dolgozó vagy főiskolai hallgató egyaránt megtalálhatja azt a nézőpontot, ahonnan tekintve „nem térkép e táj”, hanem izgalmas valóság. Helytörténeti munkát, börtönriportot, életkép-gyűjteményt, elemző tanulmányt, naplót – sorolhatnánk a megközelítési módokat – szívesen fogadunk. A legjobb írásokat – a pályamunka jellegének megfelelően – közreadjuk a Börtönügyi Szemle (vagy a BörtönÚjság) következő számaiban.

A beküldési határidő: 1997. május 1.

Díjak:

első (30 ezer forint)

második (20 ezer forint)

harmadik (15-15 ezer forint)

A jeligés pályázatok a Börtönügyi Szemle címére várjuk: 1054 Bp., Steindl Imre u. 8.
Eredményhirdetés a Börtönügyi Szemle 1997/2. számában.